

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Dostojevskij_Fjodor_M-Něžná.pdb

PDB Name: Nezna
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 1.9.2005
Modification Date: 1.9.2005
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

=====
Fjodor Michajlovič Dostojevskij
NĚŽNÁ
Version: Palm0.5
Corrections: 1
PalmBookZ
=====

NĚŽNÁ

Fantastická povídka

ÚVODEM

Prosím, aby mi čtenáři prominuli, že jim tentokrát místo obvyklého Deníku předkládám jen novelu. Zaměstnávala mě ale skutečně po většinu měsíce. V každém případě prosím o shovívavost.

Ted' o povídce samé. Dal jsem jí podtitul „fantastická“, přestože ji pokládám za svrchovaně reálnou. Così je na ní však skutečně fantastické, totiž forma vyprávění, a tu právě pokládám za nutné předem objasnit.

Není to vlastně ani vyprávění, ani to nejsou zápisky. Představte si muže, jemuž doma na stole leží žena, která před několika hodinami spáchala sebevraždu skokem z okna. Je zcela zmaten a nedokáže udržet myšlenky pohromadě. Chodí po bytě a snaží se pochopit smysl toho, co se stalo, „chce se soustředit“. Přitom je to ale nenapravitelný hypochondr toho druhu, co se utíká k samomluvě. Tak mluví sám se sebou, vypráví, co se stalo, a chce si to ujasnit. Přes zdánlivou důslednost si během vyprávění několikrát odporuje, i v logice, i v citech. Ospravedlňuje se, všechnu vinu svádí na ni a zabíhá do vedlejších podrobností: je v tom zatvrzelost mysli a srdce i hluboký cit. Pozvolna si skutečně celý případ ujasňuje a „daří se mu soustředit“. Řetěz vybavovaných vzpomínek jej nakonec nevyhnutelně přivádí k pravdě a pravda nevyhnutelně zušlechťuje jeho mysl i srdce. Ke konci se ve srovnání s chaotickým začátkem dokonce mění také tón vyprávění. Pravda před nešťastníkem vyvstává alespoň jemu samému v dost jasných a určitých obrysech. To je téma novely. Vyprávění trvá několik hodin, je úryvkovité, s přestávkami, a pokud jde o formu, dosti chaotické: jednou mluví vyprávěč sám se sebou, jindy se zase obrací k fiktivnímu posluchači, jakémusi soudci. Ve skutečnosti tomu vždycky bývá právě tak. Kdyby ho mohl slyšet stenograf a všechno přesně zapsat, bylo by jeho vyprávění ještě kostrbatější a neuhlazenější než v mém podání, ale psychologický sled by zůstal týž. Právě ten předpoklad, že všechno zapisoval stenograf (a já jsem jeho zápis jenom upravil), označuji za fantastický. Ale v umění se už něco podobného nejednou objevovalo: například Victor Hugo použil ve vynikajícím Posledním dnu odsouzencově téměř stejného postupu; nepracoval sice s principem stenogramu, ale s něčím ještě méně pravděpodobným - s předpokladem, že odsouzenec k smrti si dokáže (a má čas) vést zápisky nejen v poslední svůj den, ale i v poslední hodinu a doslova v poslední minutu. Kdyby však nepřipustil tak fantastický předpoklad, nemohlo by vzniknout ani nejreálnější a nejpravdivější dílo ze všech, která kdy napsal.

KAPITOLA PRVNÍ

I. KDO JSEM BYL JÁ A KDO BYLA ONA

Pokud je zde - ještě to ujde. Přistupuji a dívám se na ni co chvíli. Ale zítra ji odnesou - a jak já potom zůstanu sám? Ted' leží v salóne, přistavili k sobě dva hrací stolky, ale zítra přijde rakev, bílý, bílý atlas; jenže o to vlastně nejde? Pořád chodím sem a tam a chci si to ujasnit, ale ne a nemohu se soustředit. To je tím, že pořád chodím, chodím a chodím? Takhle to bylo.

Budu to vyprávět prostě po pořádku. Pořádek: Pánové, já ani zdaleka nejsem literát, vždyť to vidíte, ale ať, řeknu to, jak to sám chápu. A v tom je právě celá moje hrůza, že to všechno chápu.

Tedy, abyste věděli, vezmu to od začátku, ona prostě tehdy ke mně přišla zastavit věci, aby mohla zaplatit inzerát v Hlase, že prý tak a tak, vychovatelka, i na venkov by jela, i do domu by docházela vyučovat, a podobně. To bylo docela na začátku a já ji ovšem nijak nerozlišoval od druhých. Přicházela jako ostatní a tak dále. Pak jsem si jí ale začal

všímat. Byla taková tenoučká, světlovlasá, střední postavy, vůči mně vždycky nemotorná, jako by se ostýchala. (Myslím, že vůči všem cizím byla taková, a já jsem byl pro ni jako každý druhý, totiž ne jako majitel zastavárny, ale jako člověk.) Jakmile dostala peníze, vždycky se hned obrátila a odešla. Nikdy ani slova. Jiní se všelijak hádají, prosí, smlouvají, aby dostali víc, ale ona ne, co dostala, to dostala? Ale mám dojem, že se pořád pletu?

Ano, ze všeho nejvíc mě překvapovaly její věci: stříbrné pozlacené náušničky, ubohoučkový medailónek - věci tak za dvacet kopejek. Sama taky věděla, že žádná ta věc nestojí za víc než za desetník, ale ve tváři jsem ji četl, že to jsou drahocennosti.

A skutečně, bylo to totiž všechno, co jí zůstalo, jak jsem se později dověděl, po tatínkovi a po mamince. Jen jednou jsem si dovolil nad jejími věcmi pousmát. Totiž, abyste rozuměli, nikdy si nic takového nedovolím, mluvím se zákazníky až džentlmenským tónem: málo slovy, zdvořile a rázně. Rázně, rázně a rázně. Ale ona si zčistajasna dovolila přinést zbytky (doslova zbytky) staré zaječí kazajky, a já se nezdržel a najednou jsem ji řekl něco jako žert. Lidičky, ta se zarděla! Oči měla modré, veliké, zádušné - ale jak jí zaplály! Neozvala se ani slovem, vzala své zbytky a odešla. A tu jsem si jí všiml poprvé tak zvláštně a pomyslel jsem si o ní něco toho druhu, totiž něco zvláštního. Ano, pamatuji se dosud na ten dojem, čili, abych tak řekl, na hlavní dojem, na syntézu všeho. Totiž na to, že vypadala hrozně mladě, tak mladě, jako by jí bylo čtrnáct let.

A zatím jí tenkrát už bylo bez tří měsíců šestnáct. To jsem vlastně nechtěl říci, v tom naprosto nebyla ta syntéza. Nazítří přišla zas. Později jsem se dověděl, že s tou kazajkou byla u Dobronravova i u Mosera, ale ti kromě zlata nic neberou, a tak s ní ani nemluvili. Jednou jsem od ní vzal kamej, takovou bezcennou, a když jsem si to pak uvědomil, sám jsem se tomu divil; kromě zlata a stříbra přece taky nic neberu - a u ní jsem udělal výjimku s kamejí. To byla tenkrát moje druhá myšlenka o ní, to si pamatuji.

Tenkrát (byla už u Mosera) přinesla jantarovou špičku na cigarety - věčička to nebyla špatná, ale tak pro sběratele, ale pro nás zase bezcenná, my jenom takhle zlato. Poněvadž přišla právě po včerejší vzpouře, přijal jsem ji přísně. Moje přísnost - to je strohost. Přece jen jsem se ale neudržel, a když jsem ji vyplácel dva rubly, řekl jsem jí jaksi podrážděně: „To já jenom pro vás, Moser by vám takovou věc nevzal.“ Slova pro vás jsem zvlášť zdůraznil, totiž v jistém smyslu. Byl jsem zlý. Ona se po slovech pro vás zarděla, ale neřekla nic, nenechala peníze ležet, přijala je - inu bída! Ale jak se začervenala! Pochopil jsem, že jsem ji ranil. A když už byla pryč, zeptal jsem se najednou sám sebe: Tak co, stojí ten triumf nad ní za dva rubly? Chachacha! Pamatuji se, že jsem si tenkrát položil otázku: Stojí za to, stojí za to? - a se smíchem jsem tu otázku rozhodl v kladném smyslu. Moc a moc jsem se tenkrát rozveselil. Nebyl to ale nějaký špatný cit, byl v tom úmysl, záměr. Chtěl jsem ji zkoušet, protože mě najednou napadly jisté myšlenky, které se jí týkaly. To byla moje třetí zvláštní myšlenka o ní.

?Nu a v té době to všechno začalo. To se ví, snažil jsem se, abych se toho o ní nenápadně co nejvíc dověděl, a její příchod jsem očekával se zvláštní netrpělivostí. Však jsem tušil, že brzy přijde. Když přišla, navázal jsem s neobyčejnou zdvořilostí přívětivý hovor. Nemám přece špatné vychování a s lidmi jednat dovedu. Hm. Tenkrát jsem vycítil, že je hodná a plachá.

Hodné a plaché ženy dlouho neodolávají, a třebaže naprosto nejsou sdílné, rozhovoru se nedovedou nijak vyhnout. Odpovídají skoupě, ale odpovídají, a čím dále, tím více, jen člověk sám nesmí povolovat, je-li třeba. Samozřejmě že jsem z toho, co mi tehdy řekla, nebyl moudrý. O Hlase a o všem ostatním jsem se dověděl až později. V té době inzerovala za poslední peníze, zpočátku ovšem velkoryse: Prý - vychovatelka přijme místo i na venkově, sdělte podmínky. Potom ale: Jakékoli místo, vyučovat nebo jako společnice, i do domácnosti, i k nemocné, šit umím, atd., atd., jak už to bývá. Tohle všechno přibývalo k inzerátu postupně, a nakonec, když už byla zoufalá, i bezplatně, jen za stravu. Kdepak, místo nenašla. Tehdy jsem se rozhodl vyzkoušet ji naposled. Zničehonic jsem vzal Hlas z toho dne a ukázal jsem jí inzerát: Mladá žena, úplný sirotek, hledá místo vychovatelky k malým dětem, nejraději u staršího vdovce. Vypomůžte v domácnosti. „Tak vidíte, tahle ráno inzerovala a k večeru už určitě bude mít místo. Tak se musí inzerovat!“

Zase zrudla, zase jí oči zahořely, obrátila se a hned odešla.

To se mi velice zalíbilo. Byl jsem si tehdy ostatně už všim jist a byl jsem bez obav: špičky na cigarety jí nikdo brát nebude.

Ale jí už i špičky došly. A opravdu, třetího dne přijde taková bleďounká, rozechvělá - poznal jsem, že se jí muselo doma něco stát. A skutečně stalo. Hned vysvětlím, co to bylo, ale teď se chci zmínit o tom, jak jsem se tenkrát před ní najednou ukázal a vyrostl v jejích očích. Zničehonic jsem pojal takový záměr. Přinesla totiž tento obraz. (Odhodlala se jej přinést.)?

Ach, poslyšte, teď už to začíná, dosud jsem se pořád pletl? Jde o to, že teď chci všechno připomenout, každou maličkost, každou nejmenší podrobnost. Pořád chci soustředit myšlenky - a nemohu, poněvadž ty podrobnosti, ty podrobnosti?

Obraz Bohorodičky, Bohorodička s děťátkem, domácí obraz, rodinný, starodávný, ve stříbrném pozlaceném rámu - cena - nu, asi šest rublů. Vidím, že je jí obraz drahý, dává jej do zástavy celý i s rámem. Povídám jí: „Nebylo by lepší sejmut rám a obraz si vzít zpátky? Zastavovat svatý obraz, to je přece jenom jaksi?“

„Máte to snad zakázáno?“

„To ne, zakázáno to není, ale vám samé to snad?“

„Tak ho tedy sejměte.“

„Víte co, necháme obraz v rámu a postavíme ho tady do skříňky,“ řekl jsem po chvilce přemýšlení, „k druhým svatým obrazům, pod lampičku. (Jakmile jsem otevřel zastavárnu, lampička vždycky hořela.) A vy si jednoduše vezměte deset rublů.“

„Nepotřebuji deset, dejte mi pět, určitě si obraz vyplatím.“

„A deset nechcete? Obraz má cenu,“ dodal jsem, když jsem zpozoroval, že jí očka znovu zaplála.

Neodpověděla. Vyplatil jsem jí pět rublů.

„Nepohrdejte nikým, já sám jsem byl ve stejné nouzi, ba ještě v horší, a vidíte-li mě dnes v takovémhle zaměstnání, je to po tom všem, co jsem přestál?“

„Mstíte se tedy společnosti, že?“ přerušila mě najednou s dosti jízlivým posměškem, v němž bylo ostatně mnoho nevinného. (Totiž obecného, protože tehdy rozhodně nedělala rozdíl mezi mnou a druhými, takže to vyslovila takřka bez urážky.) Ach tak! - pomyslel jsem si - taková ty tedy jsi, povaha se ukazuje v jiném směru.

„Vidíte,“ poznamenal jsem na to položertem, polotajemně, „já - já jsem část oné části celku, jež chce páchat zlo a koná dobro.“

Vtom na mne pohlédla s velkou zvědavostí, takřka dětskou.

„Počkejte? Jaká to je myšlenka? Odkud je to? Někde jsem to už slyšela.“

„Nelamte si hlavu, těmito slovy se Mefistofeles představuje Faustovi. Četla jste Fausta?“

„Ne? Nepozorně.“

„Tedy vůbec nečetla. To musíte číst. Stejně vidím, že se vám už zase stahují ústa k úsměvu. Nemyslete si, prosím, že mám tak málo vkusu a chtěl jsem vám představit se jako Mefistofeles, abych zamaskoval svou úlohu zastavárnicka. Zastavárník je zastavárník a zůstane jím. To je jasná věc.“

„Vy jste nějaký divný? Vůbec jsem vám nechtěla říci nic takového.“

Byla by chtěla říci: Nečekala jsem, že jste vzdělaný člověk: ale neřekla to. Já však věděl, že si to myslela. Úžasné jsem jí tím vpadl do noty.

„Víte,“ poznamenal jsem, „na kterémkoli místě lze konat dobro. Nemluvím ovšem o sobě, já třeba kromě špatností nic jiného nedělám, ale?“

„To je jisté, že dobro lze konat na kterémkoli místě,“ řekla a pohlédla na mne bystrým a pronikavým pohledem. „Právě na kterémkoli místě,“ dodala náhle. Ó, pamatuji se, na každý ten okamžik se pamatuji. A ještě bych rád něco dodal.

Když tahle mládež chce říci něco rozumného a hlubokého, tu najednou příliš upřímně a naivně projeví ve tváři: tak, teď říkám něco rozumného a hlubokého. Ale ne snad z ješitnosti jako našinec, nýbrž je zřejmé, že si to sama hrozně cení, věří tomu a váží si toho, má za to, že i vy si toho vážíte stejně jako ona. Jaká upřímnost! Právě tím mládí vítězí! A u ní to bylo tak působné!

Všechno to mám v paměti, nic jsem nezapomněl. Když odešla, byl jsem rázem rozhodnut. Téhož dne jsem se vypravil na poslední výzvědy a dověděl jsem se o ní všechny ostatní, i ty nejnovější tajnosti. To, co bylo dřív, věděl jsem už všechno od Lukerie, která tehdy u nich sloužila a kterou jsem už před několika dny podplatil. Ty informace o ní byly tak hrozné, že naprosto nechápu, jak jí mohlo být ještě do smíchu, jako nedávno, a jak se mohla zajímat o slova

Mefistofela, když sama žila v takové hrůze. Inu - mládí! Zvláště to jsem si o ní tenkrát pomyslel s hrdostí a radostí, protože v tom je přece i duševní velikost: Ať jsi třeba na pokraji zkázy, ale veliká slova Goethova přece září! Mládí je, třeba jen trošinku a třeba na nepravém místě, vždycky velkodušné. Ji mám totiž na mysli, jenom ji. A hlavní věc - tehdy jsem se na ni díval už jako na svou a nepochyboval jsem o své moci. Víte, je to nesmírně slastný pocit, když už člověk nemá pochybnosti.

Ale co je to se mnou? Budu-li takhle pokračovat, kdy to všechno uspořádám? Honem, honem, vždyť o to vůbec nejde, můj bože!

II. NABÍDKA K SŇATKU

„Pozadí“, o němž jsem se dověděl, vyličním krátce: Otec a matka jí zemřeli dávno, už před třemi lety, a ona zůstala u svých nepořádných tet. Totiž nepořádných, to je málo. Jedna teta byla vdova s četnou rodinou, měla šest dětí, jedno menší než druhé, druhá, svobodná, byla stará a špatná osoba. Obě byly špatné. Její otec byl úředníkem, ale jen písařem, pouhý osobní šlechtic to byl - jedním slovem - všechno mi šlo na ruku. Vypadal jsem jako z vyššího světa: přece jenom bývalý státní kapitán slavného pluku, šlechtic rodem, nezávislý člověk atd. A na to, že mám zastavárnu, mohly tety hledět leda s úctou.

Po tři roky dělala tetám otrokyni, ale přece jen kdesi složila zkoušku, dokázala jí složit, vyděla si ji i při denní nelitostné práci - a to už znamenalo hodně na usilovné cestě k něčemu vyššímu a ušlechtlejšímu. Proč jsem se chtěl vlastně ženit?

Ale ne, na mne nakašlat, to až potom? O to přece nejde.

Učila tetiny děti, šila prádlo a nakonec nejenže prala, ale při svých slabých prsou i podlahy drhla. Dokonce ji sprostě bily a každé sousto vyčítaly. Dopadlo to tak, že ji i prodat chtěly.

Fuj! Nebudu se zmiňovat o všech špinavých podrobnostech.

Později mi o tom obšírně vyprávěla. Tohle všechno po celý rok pozoroval tlustý kupec ze sousedství; nebyl jen obyčejný kupec, nýbrž majitel dvou koloniálních obchodů. Dvě ženy už ucukroval a hledal třetí. Najednou uviděl ji: tichá prý, vyrostla v bídě, vezmu si ji, aby děti měly mámu. - Jeho děti byly skutečně sirotci. Vtíral se, domlouval se s tetami, k tomu všemu byl už padesátiletý. Ona byla zděšena. Právě tehdy ke mně začala chodit častěji, aby mohla inzerovat v Hlase. Potom už prosila tety, aby jí daly aspoň trošičku času na rozmyšlenou.

Daly jí tuto trošku času, ale nic víc, jen se na ni obořily: Samy nevíme co žrát, i bez zbytečné huby. Tohle všechno jsem už věděl a téhož dne jsem se po ranní příhodě rozhodl. Právě toho večera přišel kupec a přinesl z krámu půl libry cukroví, tak za půl ruble. Seděla s ním, a tak jsem zavolal z kuchyně Lukerii, které jsem uložil, aby šla a pošeptala jí, že jsem u vchodu a rád bych jí řekl něco velmi důležitého. Byl jsem spokojen sám se sebou. A vůbec po celý den jsem byl hrozně spokojen.

A hned tam u dveří jsem jí, zmatené už tím, že jsem si ji vyvolal, vysvětlil v přítomnosti Lukerie, že si pokládám za čest a

šťěstí? Za druhé, aby se nedivila mému způsobu a tomu, že je to zde mezi dveřmi, že jako jsem člověk přímý a okolnosti už znám. Nelhal jsem, že jsem přímý. Ale na to nakašlat. Mluvil jsem nejen zdvořile, abych dal najevo své dobré vychování, ale i originálně, a to je to hlavní. Což je snad hřích přiznat se k tomu? Chci soudit sám sebe a soudím se. Musím mluvit pro i kontra a také mluvím. I později jsem na to vzpomínal s rozkoší, jakkoli je to hloupé. Přímý a beze všech rozpaků jsem tehdy prohlásil, že jednak nejsem ani zvlášť nadaný, ani zvlášť chytrý, možná ani zvlášť hodný, dost všední sobec (pamatuji si tento výraz, připadl jsem naň cestou a byl jsem s ním spokojen), a že mám velmi pravděpodobně i jinak mnoho nepřijemných stránek. Toto vše bylo řečeno s hrdostí zvláštního druhu - vždyť víte, jak se takové věci říkají. Měl jsem ovšem tolik vkusu, že jsem se po šlechetném přiznání ke svým nedostatkům nedal do výkladu o přednostech: Zato však mám tohle a tohle, to i ono. Pozoroval jsem, že se pořád ještě hrozně bojí, ale nepřikrašloval jsem nic, dokonce jsem schválně přeháněl, když jsem viděl její strach. Řekl jsem přímo, že se nají dosyta, ale z parády, divadel a bálů že nebude nic, leda až později, až dosáhnu cíle. Tento přísný tón mě uváděl v nadšení. A dodal jsem, také pokud možno mimochodem, že jestliže jsem si zvolil takové zaměstnání, totiž to, že mám zastavárnu, pak to je pro jistý účel, pro jakousi určitou okolnost? Vždyť jsem měl právo tak mluvit, skutečně zde byl takový účel a takováto okolnost. Počkejte, pánové, já první po celý život nenáviděl tu svou zastavárnu, neboť jsem se vskutku, třebaže je to směšné sám sobě říkat tajemné fráze, neboť jsem se vskutku „mstil společnosti“, ano, skutečně, skutečně! Jenže její ranní posměšek, že se „mstím“, byl nespravedlivý. Totiž, rozumějte, kdybych jí byl přímo řekl: Ano, mstím se společnosti, byla by se dala do smíchu a opravdu by to také směšné bylo. Nu, a ukázalo se, že nenápadnou narážkou, nastrčenou tajemnou větou lze podplatit obrazotvornost. A mimo to jsem se tehdy již ničeho nebál. Bylo mi přece zřejmé, že se jí tlustý kupec tak jako tak víc protíví než já, který jsem pro ni byl, když jsem tam tak čekal u dveří, vysvoboditelem. Však já jsem tomu dobře rozuměl!

Ó, podlosti člověk zvláště dobře chápe! Opravdu podlosti? Jak zde soudit člověka? Což jsem ji nemiloval už tenkrát? Počkejte, je samozřejmé, že jsem jí tehdy o nějakém dobrodíní neřekl ani slovo, naopak, docela naopak: „Vý prokazujete dobrodíní mně - ne já vám.“ Tak jsem to také naplno řekl, neudržel jsem se. A vypadalo to možná hloupě, protože jsem postřehl, že se na okamžik zachmuřila. Ale vcelku jsem rozhodně vyhrál. Počkejte, když už připomínám všechnu tu špínu, zmíním se ještě i o poslední hanebnosti. Stál jsem a v hlavě mi vířilo: jsi vysoký, štíhlý, máš dobré vychování a - bez nadsázky - nejsi ošklivý. Hle, co mi hrálo v mysli! Ona mi ovšem už tam u dveří řekla ano. Ale? ale musím dodat, že tam u dveří také dlouho přemýšlela, než řekla ano. Tak se zamyslela, že jsem se až zeptal: „Co tedy?“ A docela jsem se neudržel a s jakousi až poníženou zdvořilostí jsem řekl: „Co tedy, prosím?“ „Počkejte, přemýšlím.“

A udělala takovou vážnou tvářičku, takovou, že bych z ní byl už tenkrát mohl všechno vyčíst. Cítil jsem se uražen. Nevybírá nakonec, myslím si, mezi mnou a kupcem? Ach, tenkrát jsem ještě nechápal. Až dodneška jsem nepochopil. Pamatuji, jak za mnou Lukerie vyběhla, když jsem už odcházel, zastavila mě na cestě a říkala mi, sotva dechu popadajíc: „Bůh vám to, pane, zaplať, že si berete naši milou slečnu! Jenom s ní o tom nemluvte, je hrdá.“

Nu, hrdá - já sám tedy mám hrdé ženy rád. Mají zvláště tehdy svůj půvab, když? když už člověk zkrátka nepochybuje o své převaze nad nimi, ne? Jaký jsem to nízký a nedovtipný člověk! Jak jsem byl tehdy spokojený! Víte, že ona tenkrát, když stála ve dveřích a rozmýšlela se, má-li říci ano, a mne to udivovalo, víte, že ona mohla uvažovat takhle: Když už nešťěstí tam jako tady, není lépe vybrat si přímo to horší? Totiž tlustého kupce, aspoň mě ten opilec dřív utluče! - Jak? Co myslíte, mohla mít takovou myšlenku?

Ani teď tomu nerozumím, ani teď nic nechápu! Právě jsem řekl, že mohla mít tuto myšlenku: vybrat si z dvou nešťestí to horší, tedy kupce. Ale kdo byl pro ni tehdy horší, já - nebo kupec? Kupec - nebo zastavárník, který cituje Goetha? To je ještě otázka! Jaká otázka? Ani tomu nerozumíš, odpověď leží na stole, a ty říkáš - otázka. Naplivat na mě! A o mě vůbec nejde? Ale k věci, co mě se týče - jde o mě nebo nejde? Tohle už vůbec nemohu rozhodnout. Bylo by lepší jít spát. Hlava mě bolí?

III. NEJUŠLECHTILEJŠÍ Z LIDÍ, ALE SÁM TOMU NEVĚŘÍM

Neusnul jsem. Jak bych také mohl, když mi v hlavě jen buší. Chtěl bych to všechno pochopit, všechnu tu špínu, špínu! Ach, z jakého bahna jsem ji tehdy vytáhl! Vždyť musela chápat a ocenit můj skutek! Líbily se mi tehdy i určité myšlenky, třeba to, že mně je jedenačtyřicet a jí teprve sotva šestnáct. Uchvacovalo mě to, tento pocit nerovnosti; jaká slast, jaká úžasná slast!

Já třeba chtěl, aby byla svatba a l'anglaise, totiž rozhodně jen ve dvou, jedině se dvěma svědky, z nichž jedním by byla Lukerie, a pak hned do vagónu a třeba do Moskvy. (Měl jsem tam náhodou právě jakési řízení.) Do hotelu asi na čtrnáct dní.

Ale ona byla proti tomu, nechtěla svolit. A tak jsem byl přinucen jet k tetám a složit jim poklonu jako příbuzným, od nichž si ji беру. Ustoupil jsem, a tetám se dostalo, co jim patřilo. Dokonce jsem jim daroval po stu rublů a slíbil další. Já jsem o tom ovšem neřekl, aby ji neroztrpčila tato ponižující okolnost. Tety byly hned jako másličko.

Vznikl spor o výbavu. Neměla nic, téměř doslova, ale také nic nechtěla. Mně se ale přece podařilo ji přesvědčit, že docela nic nemít nejde. A tak jsem výbavu obstaral sám, poněvadž kdopak by se o ni postaral? Ale - nakašlat na mě. Různé mé ideje se mi podařilo přece jenom jí dát najevo, aby je aspoň znala. Možná že jsem se ukvapil. Hlavní věc, že hned od počátku, ať se jakkoli přemáhala, vrhala se ke mně s láskou, vítala mě nadšeně, když jsem večer přijížděl, roztomile žvatlala a vyprávěla o svém dětství, o prvních letech života, o rodném domě, otcí a matce.

Ale já každé takové vzplanutí hned zchladil studenou sprchou. V tom totiž byla moje idea. Na nadšení jsem odpovídal mlčením, blahosklonným ovšem? Ona brzy zpozorovala, že je mezi námi rozdíl a já že jsem - záhada. A já jsem o tuto záhadnost usiloval. Vždyť snad jen proto, abych ji postavil před hádanku, jsem provedl celou tu hloupost. Především

strohost - a tak jsem ji i do svého domu uvedl jaksi stroze. Tehdy jsem si zkrátka k úplné spokojenosti vytvořil celý systém.

A ten systém se vyvinul sám sebou bez jakékoli námahy. Jinak to ani nešlo, musel jsem vytvořit tento systém pro jednu nepřekonatelnou okolnost - co to už ale na sebe zase povídám!

Byl to opravdový systém. Ne, poslyšte, soudíme-li už někoho, pak musíme všechno dobře znát? Poslouchejte:

Jak jen začít? Je to totiž hrozně obtížné. Začne-li se člověk ospravedlňovat - jak je to nesnadné! Asi takhle: mládí například přezírá peníze - já jsem hned začal s penězi, kladl jsem na ně důraz. Tak jsem je zdůrazňoval, že začala pořád víc a víc umlkát. Otvírala své velké oči, poslouchala, dívala se a mlčela.

Víte, mládež je velkomyslná, totiž dobrá mládež, velkomyslná a prudká, ale málo snášenlivá, divže hned nepohrdá. Ale já si přál, aby viděla věci v jejich šíři, chtěl jsem, aby jí tato šíře pronikala přímo do srdce, aby to byl její upřímný názor, nemám pravdu? Uvedu všední příklad. Jak bych takové povaze objasnil třeba to, že mám zastavárnu? To se ví, že jsem o tom přímo nemluvil, mohlo by se zdát, že prosím, aby mi to odpustila.

Naopak - působil jsem, abych tak řekl, hrdostí; mluvil jsem téměř mlčky. Jsem mistr v mluvení mlčením, po celý svůj život jsem hovořil mlčením, celé tragédie jsem sám v sobě prožil mlčky. Ó, vždyť jsem byl tak nešťastný! Byl jsem vyvržen všemi, vyvržen a zapomenut a nikdo, nikdo o tom neví! A najednou tahle šestnáctiletá žabka o mně vyzvěděla řadu podrobností od zlých lidí a myslela si, že ví všechno; kdepak, to hlavní zůstalo utajeno jedině v mém nitru. Stále jsem mlčel, a zvláště, zvláště před ní jsem mlčel do samého včerejška - a proč jsem mlčel? Jako hrdý člověk. Chtěl jsem, aby sama přišla k tomuto poznání, beze mne a tím spíše bez pomluv zlých lidí, sama aby se dovědla a pochopila člověka. Když jsem ji přivedl do svého domu, vyžadoval jsem dokonalou úctu k sobě. Chtěl jsem, aby mě zbožňovala pro mé utrpení - a zasloužil jsem si to. Ano, vždycky jsem byl hrdý, chtěl jsem buď všechno - nebo nic.

Právě proto, že jsem nebyl polovičatý, pokud jde o štěstí, ale toužil jsem po úplném - právě proto jsem byl tehdy nucen tak jednat. Jářku, sama pochop a oceň! Vždyť přece, uznejte to, kdybych jí to začal vysvětlovat a naznačovat, kličkovat a dožadovat se úcty - bylo by to právě tak, jako bych prosil o almužnu. Ostatně? Ostatně proč o tom mluvím?

Je to hloupé, hloupé, hloupé! Přímou a nelitostně (zdůrazňuji to, že nelitostně) jsem ji tehdy vysvětlil dvěma slovy, že velkomyslnost mládí je půvabná, ale - nestojí ani za groš.

Proč? Proto, že jí bylo lacino nabyto, mládí jí nabývá dříve, než něco prožilo, jsou to takřka „první dojmy nabytí“, ale pak se na vás podíváme, až uděláte kus práce! Laciná velkomyslnost je vždy snadná, dokonce i život obětovat je snadné, protože krev jen vře, síla je nadbytek a vášnivě se chce krásy. Ne, mluvíme o těžkém činu velkomyslnosti, tichém, nenápadném, bez lesku, o činu pomlouvaném, v němž je mnoho obětí a ani kapka slávy, při němž vy, skvělý člověk, vypadáte jako podlec, třeba jste čestnější než všichni lidé na zemi - nu tak tedy, takovýto čin zkuste vykonat; ne, odmítnete. Ale já - já neusiloval po celý svůj život o nic jiného než o takovýto čin. Zpočátku se se mnou přela, a jak, ale potom znenáhla umlkala, až zmlkla docela, jen oči úžasně rozevírala, když poslouchala, takové velké, velké pozorné oči. Ale? Nejen to, brzy jsem postřehl úsměv, nedůvěřivý, mlčenlivý, nedobrý. A s tímto úsměvem jsem si ji přivedl domů. Pravda je i to, že už neměla kam jít?

IV. POŘÁD PLÁNY A PLÁNY

Kdo z nás tehdy první začal?

Nikdo. Začalo to samo od prvního kroku. Řekl jsem, že jsem ji uvedl do svého domu v přísnosti, ale hned na prvním kroku jsem slevil. Ještě jsme nebyli svoji, a už jsem se jí zmínil, že bude přijímat zástavy a vydávat peníze, a ona na to nic neřekla. (Toho si všimněte!) A nejen to, pustila se do práce dokonce horlivě. Samozřejmě že zařízení, nábytek, všechno zůstalo jako dřív. Byt má dvě místnosti. První, velmi prostorná, má přepážku pro pokladnu, a druhá, také velká, je náš společný pokoj a zároveň i ložnice. Nábytek mám nuzný, dokonce i tety mají lepší. Má skříňka se svatým obrazem a lampičkou stojí v místnosti, kde je zastavárna. V obývacím pokoji mám skříň s několika knihami a zastavenými věcmi; klíče nosím u sebe. A pak ovšem postel, stoly a židle. Už před svatbou jsem jí řekl, že na naši domácnost, to znamená na stravu pro mne, pro ni a pro Lukerii, kterou jsem jím přetáhl, je určen rubl denně a nic víc. - Já totiž musím mít za tři roky třicet tisíc a jinak bych je nenahospodařil. - Nikterak neprotestovala, ale já sám jsem zvýšil částku o třicet kopejek. Právě tak s divadlem.

Před svatbou jsem řekl, že do divadla se chodit nebude, přece však jsem určil jedno představení měsíčně, jedno, ale slušné, v křeslech. Chodili jsme spolu, třikrát jsme byli a viděli jsme tuším Honbu za štěstím a Ptáčky zpěváčky. (Ale kašlu na to na všechno!) Mlčky jsme šli tam a mlčky zpátky. Proč, proč jen jsme si od samého začátku umínili mlčet? Na počátku sice nebylo hádek, ale mlčení už ano. Pamatuji se, že na mě tehdy pořád hleděla jaksi úkradkem; jak jsem to pozoroval, mlčel jsem ještě důsledněji. Je pravda, že mlčení jsem zavedl já, ne ona. Jednou nebo dvakrát vzplála, vrhla se ke mně, chtěla mě objímat. Protože to ale byla vzplanutí chorobná, hysterická, kdežto mně bylo třeba štěstí trvalého, spojeného s její úctou, přijal jsem to chladně. A měl jsem pravdu, nazítří po takovémto vzplanutí byla vždycky hádka. Totiž ne vlastně hádka, nýbrž zase to mlčení a její pohled stále víc a víc nabýval na smělosti. - Vzpoura a nezávislost - to bylo ono, jenže to neuměla. Ano, tato mírná osoba byla stále smělejší a smělejší. Věříte, že jsem si ji začal oškličit, když jsem na to přišel? A o tom, že při náhlých vzplanutích pozbývala nad sebou vlády, o tom nebylo pochyb. Jak třeba ona, která vyšla z takové špíny a nicoty, mohla po umytí podlahy ohrnovat nos nad naši chudobu? Rozumějte, nebyla to chudoba, nýbrž šetrnost, ale čeho bylo zapotřebí, toho bylo až dost, třeba prádla a čistoty. Dřív jsem si vždycky myslil, že mužova čistota ženu vábí. Ona si vlastně nestýskala na chudobu, nýbrž na mou jakousi opatrnost v hospodaření. Prý - má své záměry, projevuje tvrdou povahu. Divadla se znenadání zřekla sama.

Posměšný výraz je stále horší a horší? A já tím víc zachovávám mlčení, tím více zachovávám mlčení.

Nebudu se přece ospravedlňovat, ne? Zde šlo hlavně o zastavárnu. Dovolte, prosím, věděl jsem, že žena, a k tomu ještě

šestnáctiletá, se nemůže manželovi plně nepodrobit. V ženách není originality, to - to je axiom, dokonce i teď je to pro mne axiom! Co na tom, že tam vedle leží? Co je pravda - to je pravda, tady ani sám Mill nic nesvede. Ale žena milující, ó, milující - ta i poklesky a hanebnosti svého miláčka dokáže zbožňovat! On sám nevynajde pro své hanebnosti taková ospravedlnění, jaká pro něho vymyslí ona. Je to velkomyslné, ale nijak originální. Ženy hubí jediné tato neoriginálnost. Ale proč, opakuji, proč mi ukazujete tam na ten stůl? Cožpak to tam na tom stole je originální? Ó - ó!

Podívejte se, o její lásce jsem byl tehdy přesvědčen. Vždyť i tehdy se mi vrhala kolem krku. Milovala tedy, nebo lépe - přála si milovat. Ano, takhle to bylo, přála si milovat, hledala lásku. A hlavní věc přece je, že tu nebylo nijakých hanebností, pro něž by musila hledat ospravedlnění. Řeknete: zastavárník - a všichni řeknou totéž. Co to znamená, že je zastavárníkem? Určitě tu jsou nějaké důvody, proč se člověk tak velkomyslný stal majitelem zastavárny. Vidíte, pánové, to jsou tedy ideje?, totiž podívejte se, když se nějaká idea vysloví, vyjádří slovy, vypadá to hrozně hloupě. Člověk se sám stydí! A proč to?

Pro nic. Proto, že jsme všichni chamrad' a nesneseme pravdu, nebo - já nevím proč. Řekl jsem právě „tak velkomyslný“. Je to směšné, ale přece tomu tak bylo. Vždyť je to pravda, je to pravda pravdoucí! Ano, měl jsem tenkrát právo chtít se zajistit a otevřít si zastavárnu. Vy jste mě zavrhlí, vy, totiž vy lidé, vy jste mě vyhnali s opovržlivým mlčením. Na mou vášnivou touhu po vás jste mi odpověděli urážkou na celý život. Nyní jsem byl tedy oprávněn ohradit se proti vám zdi, sebrat svých třicet tisíc rublů a dožít život někde na Krymu, na jižním pobřeží, uprostřed hor a vinohradů, na svém statku, koupeném za těchto třicet tisíc rublů, a - hlavní věc - daleko od vás všech, ale beze zloby na vás, s ideálem v duši, s milovanou ženou po boku, s rodinou, dá-li bůh, a s pomocí poskytovanou ostatním osadníkům. Je ovšem dobře, že to teď říkám jen tak sám pro sebe; co by mohlo být hloupějšího, než kdybych jí to byl tenkrát halasně líčil? Proto tedy to hrdé mlčení, proto tedy jsme sedávali mlčky. Poněvadž - co by z toho byla pochopila?

Takových šestnáct let, takové první mládí - jak by byla mohla porozumět mému ospravedlňování, mým útrapám? Jen přímočarost, neznalost života, laciné mladistvé názory, růžová mlha spanilých srdcí a proti tomu - tady zastavárna, a basta. (Ale copak jsem byl takový mizera zastavárník? Copak neviděla, jak jsem si počínal a bral-li jsem příliš mnoho?) Ó, jak hrozná je pravda na zemi! Ta půvabná, mírná, to mě nebe - byla tyranem, nesnesitelným tyranem a mučitelem mé duše! Sám sebe bych očernil, kdybych to neřekl. Myslíte, že jsem ji nemiloval?

Kdo by mohl říci, že jsem ji nemiloval? Abyste věděli, ironie to byla, strašná ironie osudu a přírody! Jsme prokleti, lidský život vůbec je prokletý! (A můj zejména!) Teď však chápu, že jsem se tu v čemsi zmýlil! Così dopadlo jinak, než jsem čekal.

Všechno bylo jasné, můj plán byl jasný jako nebe: drsný a hrdý, od nikoho nepotřebuje morálního utěšení, trpí mlčky. Tak to také bylo, nelhal jsem, nelhal! - Sama jednou uvidí, jaká tu byla velkomyslnost - jenomže ona to neuměla vycítit - ale až se jednou dovědí, desetkrát lépe to ocení a padne v prach, aby prosila za odpuštění. - Takový byl plán. Na něco jsem tu ale zapomněl nebo pustil ze zřetele. Così jsem tu neměl udělat. Ale dost, už dost! Koho teď prosit za odpuštění? Když je konec - je konec. Jen se vzmuž, člověče, jen více hrdo! Tvá vina to není!

Což, řeknu pravdu, nezaleknu se toho, postavit se pravdě tváří v tvář - ona je vinna, ona je vinna?

V. NĚŽNÁ PODNIKÁ VZPOURU

Hádky začaly tím, že si najednou usmyslela vydávat peníze podle svého, odhadovat věci nad cenu, a dokonce se dvakrát opovážila přit se se mnou v té věci. Nedal jsem jí za pravdu.

A tu se objevila ta vdova po kapitánovi.

Přišla stará vdova po kapitánovi a přinesla medailón - dárek od nebožtíka muže, to se ví, památka. Vyplatil jsem jí třicet rublů. Dala se do žalostného pláče, začala prosit, abychom tu věc opatrovali - samozřejmě, buďte bez starosti. Zkrátka přijde najednou po pěti dnech a za medailon nabízí výměnou náramek, který nestojí ani osm rublů; ovšem že jsem odmítl.

Určitě tehdy uhodla cosi v očích mé ženy, poněvadž přišla za mé nepřítomnosti a žena jí medailón vyměnila.

Téhož dne jsem se o tom dověděl a promluvil jsem o tom mírně, ale pevně a zásadně. Seděla na posteli, hleděla do země, špičkou pravého střevice poklepávala na kobereček (její gesto).

Na rtech měla nedobrý úsměv. Tehdy jsem prohlásil docela klidně, aniž jsem zvýšil hlas, že peníze jsou moje, že mám právo vidět život svými očima a že jsem se jí s ničím netajil, když jsem ji zval do svého domu.

A tu znenadání vyskočila, celá se náhle roztřásla a - co byste tomu řekli - najednou na mě zadupala. Byl to dravec, záchvat to byl, byl to záchvat dravce. Strnul jsem úžasem. Nikdy jsem se nenadál, že dojde k něčemu takovému. Ale ovládl jsem se, dokonce jsem se ani nepohnul a opět týmž klidným hlasem jsem přímo prohlásil, že ji od této chvíle zbavuji účasti na mém zaměstnání. Zachechtala se mi do očí a odešla z bytu.

Šlo o to, že vycházet z bytu neměla právo. Beze mne ani krok, tak jsme si to umluvili před svatbou. Kvečeru se vrátila. Neřekl jsem ani slovo.

Ale druhého dne ráno odešla znovu a pozítří zas. Zavřel jsem zastavárnu a vydal se k tetám. Přerušil jsem s nimi styky hned po svatbě - ony nechodily k nám a my k nim. A tu se ukázalo, že u nich nebyla. Vyslechly mě zvědavě a hned se mi vysmály do očí, prý: dobře vám tak. Já však ten smích čekal.

Mladší tetu, svobodnou, jsem okamžitě podplatil stovkou rublů, z nichž jsem jí pětadvacet dal hned. Za dva dny přijde ke mně. „Je v tom zapletený důstojník,“ povídá, „poručík Jefimovič, váš bývalý kolega u pluku.“ Byl jsem velice překvapen. Ten Jefimovič mi natropil u pluku nejvíce zla a asi před měsícem dvakrát za sebou zašel, nestyda, do mé zastavárny, jako by si chtěl vypůjčit, a pamatuji se, jak se ženou žertoval.

Tehdy jsem k němu přistoupil a řekl mu, aby se neopovážoval ke mně chodit, ať si vzpomene, co bylo mezi námi. Ale něco takového mě ani ve snu nenapadlo, prostě jsem si pomyslel, že je to drzý chlap. A teď mi najednou teta svěří, že

už mají spolu umlouvanou schůzku a že prostředníkem v celé té věci je jedna bývalá známá teta, Julie Samsonovna, vdova - a docela po plukovníkovi - k té prý vaše žena teďka chodí.

Vylíčím to krátce. Ten případ mě stál úhrnem na tři sta rublů, ale všechno bylo nastrojeno tak, že pozítří budu spát v sousedním pokoji za pootevřenými dveřmi a budu sledovat první schůzku své ženy s Jefimovičem mezi čtyřma očima. V očekávání toho, co bude, právě v předvečer, došlo mezi ní a mnou ke krátké, ale pro mne velice významné scéně. Vrátila se před večerem, sedla si na postel, hleděla na mě posměšně a nožkou poklepávala na kobereček. Při pohledu na ni mi znenadání hlavou kmitla myšlenka, že za poslední měsíc nebo spíš za posledních čtrnáct dní naprosto změnila svou povahu; mohlo by se dokonce říci, že měla povahu zcela opačnou. Projevovala se jako stvoření bujné, útočné, nemohu říci nestydaté, ale nepořádné a samo vyhledávající neshody.

Avšak její plachost jí v tom překážela. Když taková bytost začne vyvádět, tu je stále patrné, i kdyby překročila míru, že sama sebe musí přemáhat, že se sama do toho nutí a jí první že je nemožné srovnat to s vlastní neposkvrněností a studem.

Proto takové ženy občas přespříliš vybočí, takže člověk nevěří vlastním pozorovacím schopnostem. Duše zkáže propadlá se naopak vždycky mírní, jedná hanebněji, ale pod rouškou pořádku a slušnosti, čímž chce nad člověkem nabýt převahy.

„Je to pravda, že vás vyhnali od pluku za to, že jste neměl odvalu se bít v souboji?“ zeptala se najednou zničehonic a oči se jí zaleskly.

„Je to pravda. Rozhodnutím důstojnického sboru jsem byl požádán, abych opustil pluk, ačkoliv jsem si už dříve předtím sám zažádal o penzionování.“

„Vyhнали vás pro zbabělost?“

„Ano, odsoudili mě jako zbabělce. Ale já odmítl ten souboj ne ze zbabělosti, nýbrž proto, že jsem neměl chuť podrobit se jejich tyranskému rozhodnutí a vyzývat někoho na souboj, aniž jsem sám cítil urážku. Uvažte,“ nemohl jsem už mlčet, „že čelit činem takové tyranii a vzít na sebe všechny důsledky vyžadovalo víc zmužlosti, než kolik je jí třeba k jakémukoli souboji.“

Neudržel jsem se a touto větou jsem se začal vlastně obhajovat. A ona na to jen čekala, na tohle moje nové ponížení. Zlomyslně se rozesmála.

„Je to pravda, že jste se potom tři roky toulal ulicemi Petrohradu, žebral jste desetníky a spával pod kulečnický?“

„I na Senné jsem spával - v domě Vjazamského. Ano, tak je to. Po odchodu z pluku jsem prožil mnoho hanby a úpadku, ale ne úpadku mravního, neboť především já sám jsem už tenkrát nenáviděl svůj způsob života. Byl to jen úpadek vůle a rozvahy, který způsobil mé zoufalé postavení, Ale to už je za námi?“

„A teď jste tedy osobnost - finančník!“

Tím narážela na mou zastavárnu. Ale já už se stačil opanovat. Viděl jsem, že touží po vysvětlení pro mne ponižujícím, a - a toho jsem jí nedopřál. Zároveň také zazvonil nějaký zákazník a já šel k němu do vedlejší místnosti. Potom, asi za hodinu, když se najednou oblékla a chtěla odejít, zastavila se přede mnou a řekla:

„Vždyť jste mi o tom před svatbou nic neřekl.“

Neodpověděl jsem a ona odešla.

A tak jsem tedy nazítří stál v onom pokoji za dveřmi a naslouchal, jak se rozhoduje o mém osudu. V kapse jsem měl revolver.

Ani kabát si nesvlékla, seděla u stolu a Jefimovič se před ní naparoval. A co byste řekli - stalo se to, říkám to ke své cti, stalo se do písmene to, co jsem tušil a předpokládal, ačkoliv jsem si nebyl vědom, že to tuším a předpokládám. Nevím, vyjadřuji-li se srozumitelně.

Takhle to dopadlo. Poslouchal jsem celou hodinu, celou hodinu jsem byl přítomen souboji ženy, vzácné, ušlechtilé a povznesené, se světáckým, zkaženým, tupým netvorem s hadí duší. Ale odkud, pomyslel jsem si ohromen, odkud tato naivní, mírná a nemluvná bytost to všechno zná? Nejduchaplnější autor komedie z velkého světa by nevytvořil takovou scénu posměšků, naivního smíchu a svatého opovržení, jež má ctnost vůči neřesti. Kolik trpytu bylo v jejích slovech, i v těch nejmenších poznámkách, co vtipu bylo v jejích pohotových odpovědích, jaká pravda v jejích závěrech! A zároveň tolik takřka panenské prostomyslnosti! Vysmívala se mu do očí pro jeho vyznávání lásky, pro jeho gesta, pro jeho návrhy. Hnal se hrubě za svým cílem a netušil odpor, proto byl rázem zpražen. Zprvu jsem mohl mít za to, že je to z její strany koketérie zkaženého sice, ale duchaplného stvoření, které se chce udělat vzácnějším. Nebylo tomu tak, pravda zazářila jako slunce a nemohl jsem být na pochybách. Jenom z nenávisti ke mně, chtěné a výbušné nenávisti, mohla se ona, nezkušená, odhodlat k této schůzce; jakmile však k ní došlo - v tu chvíli se jí otevřely oči. Tuto bytost cosi ponoukalo, aby mě urazila, ať už čímkoli, když už se ale k takové špinavosti odhodlala, celou tu vzpouru proti řádu prostě nesnesla. Což vůbec mohl ji, nevinnou a čistou, ji, která měla ideály, svěst Jefimovič nebo kdokoli jiný z těch netvorů velkého světa? Naopak, mohl u ní vzbudit jenom posměch. Srdcem pochopila celou pravdu a rozhořčení vyvolalo v duši sarkasmus. Opakuji, ten panák nakonec docela sklesl a seděl zamračeně a sotva odpovídal, takže jsem dostal strach, aby se neodvážil ji urazit z nízké pomstychtivosti. A znovu opakuji: Ke své cti mohu říci, že jsem tuto scénu vyslechl téměř bez údivu. Jako by mi to všechno bylo bývalo už dávno známo. Jako bych byl přišel proto, abych toto viděl. Šel jsem, nepřikládaje víry ničemu, žádnému obvinění, třebaže jsem si vzal do kapsy revolver - tak to bylo. Což jsem si ji mohl představit jinak? Proč jsem ji miloval, proč jsem si jí vážil, proč jsem si ji vzal za ženu? Ach ovšem, až příliš dobře jsem se přesvědčil, jak mě tehdy nenáviděla, ale zároveň i o tom, jak je bezúhonná. Náhle jsem otevřel dveře a přerušil tu scénu. Jefimovič vyskočil. Vzal jsem ji za ruku a vybidl ji, aby se mnou odešla. Jefimovič se vzpamatoval a najednou se hlasitě a nezadržitelně rozchechtal:

„Ó, proti posvátným manželským právům nemohu nic namítat, jen si ji odved'te, jen si ji odved'te!“ A víte, co za mnou zavolať? „Ačkoliv se pořádný člověk nemůže s vámi bít, kvůli vaší dámě jsem vám k službám? Máte-li ovšem sám tolik

odvahy?"

„Slyšíte?" zastavil jsem ji okamžik za dveřmi.

Potom nepadlo po celou cestu domů ani slovo. Vedl jsem ji za ruku a ona neodporovala. Naopak, byla hrozně překvapena, ovšem jen tak dlouho, než jsme došli domů. Doma si sedla na židli a upřeně se na mne dívala. Byla neobyčejně pobledlá; na rtech se jí sice hned objevil úsměšek, ale hleděla se slavnostní a chladnou vyzývavostí. Byla patrně od prvního okamžiku přesvědčena, že ji zastřelím z revolveru. Já však mlčky vyňal revolver z kapsy a položil jsem jej na stůl. Hleděla střídavě na mne a na revolver. (Abyste rozuměli, ten revolver už dávno znala. Byl připraven a nabit od té chvíle, kdy jsem si otevřel zastavárnu. Když jsem se zařizoval, rozhodl jsem se, že si nepořídím ani ohromné psy, ani silného sluhu, jako to má třeba Moser. U mne otvírá zákazníkům kuchařka. Ale lidé našeho stavu nemohou být bez ochrany, neboť se může leccos přihodit; já jsem se zabezpečil nabitým revolverem. V prvních dnech, kdy přišla do mého domu, se o můj revolver velmi zajímala, vyptávala se a já jí dokonce vysvětlil mechanismus a systém a nadto jsem ji jednou přiměl, aby si vystřelila do terče.

Toho si všimněte! Aniž jsem věnoval pozornost jejímu vylekanému pohledu, lehl jsem si polooblečený na postel. Byl jsem velmi vysílen. Mohlo být asi jedenáct hodin. Ona seděla bez pohnutí dál na témž místě ještě asi hodinu, pak zhasla svíčku a lehla si, také oblečena, na pohovku u zdi. Poprvé si nelehla ke mně, toho si také všimněte!

VI. STRAŠLIVÁ VZPOMÍNKA

A teď ta strašlivá vzpomínka?

Ráno jsem se vzbudil asi kolem osmé a v pokoji bylo už docela světlo. Procítl jsem náraz k plnému vědomí a otevřel docela oči. Stála u stolu a v rukou držela revolver. Nezpозorovala, že jsem se probudil a dívám se. Najednou vidím, že se ke mně blíží s revolverem v ruce. Zavřel jsem oči a předstíral jsem, že tvrdě spím.

Došla k posteli a stanula nade mnou. Všechno jsem slyšel.

Bylo mrtvolné ticho a já slyšel to ticho. Tu se křečovitě pohnula a já proti své vůli prudce a nezadržitelně otevřel oči. Hleděla přímo na mne, přímo mně do očí, a revolver už byl u mého spánku. Naše oči se setkaly. Ale hleděli jsme jeden na druhého právě jen okamžik. S nejvyšším vypětím jsem opět zavřel oči a v témž okamžiku jsem si umínil z celé své duše, že se už víc nepohnu a oči neotevřu, ať už mě čeká cokoli.

Skutečně se stává, že člověk tvrdě spí a najednou otevře oči, docela i na okamžik pozvedne hlavu a rozhlédne se po místnosti, ale hned na to, aniž si je toho vědom, položí zas hlavu na polštář, všechno zaspí a neví o ničem. Když jsem se tedy setkal s jejím pohledem, a ucítiv revolver u spánku, hned jsem zas zavřel oči bez jediného hnutí jako člověk, který tvrdě spí - určitě si mohla myslet, že opravdu spím a nic jsem neviděl, tím spíš, že je naprosto nepravděpodobné, že by člověk, jenž toto viděl, v takovémto okamžiku oči opět zavřel.

Ano, velmi nepravděpodobné! Mohla však poznat i pravdu - blesklo mi hlavou v témž okamžiku. Ó, jaká smrt' myšlenek a pocitů mi v tom zlomku vteřiny zavířila v hlavě!

Sláva elektrické lidské myšlenky! Měl jsem pocit, že v tom případě, uhodla-li pravdu a ví, že nespím, ohromil jsem ji už svým odhodláním přijmout smrt a může se jí zachvát ruka. Dřívější rozhodnost může ztroskotat na novém, neobyčejném dojmu.

Říká se, že lidé, kteří stojí hodně vysoko, jsou jako by přitahováni dolů, do propasti. Myslím, že mnoho sebevražd a vražd bylo spácháno jen proto, že revolver byl už v ruce. Je to také propast, je to sráz pětáctýřiceti stupňů a není možné nepozbýt rovnováhy; cosi člověka neodolatelně nutí stisknout kohoutek.

Ale vědomí, že jsem všechno viděl, o všem vím a čekám od ní smrt, ji mohlo na srázu zadržet.

Ticho trvalo a náhle jsem ucítil na spánku a na vlasech chladný dotek železa. Chcete vědět, doufal-li jsem pevně, že vyvážnu? Přísámboůh - nebylo pro mne naděje, leda snad jedna proti stu. Proč jsem byl odhodlán přijmout smrt?

Řekněte sami: K čemu mi byl život, když proti mně pozdvihla revolver bytost, kterou jsem zbožňoval? A nadto jsem si byl vědom celou silou svého nitra, že v tomto okamžiku mezi námi probíhá boj, strašný boj na život a na smrt, souboj toho všerejšího bázlivce, kterého kamarádi vyhnali pro zbabělost. Věděl jsem to a ona to také věděla, poznala-li, že nespím.

Možná že tomu tak nebylo, možná že jsem na nic takového nemyslel, ale nejspíš tomu tak bylo, byť jsem si to ani neuvědomoval, protože jsem podle toho jednal a přemýšlel jsem pak o tom každou hodinu svého života.

Vy se však znovu zeptáte, proč jsem ji nezabránil v zločinu?

Ó, tisíckrát jsem si potom kladl tuto otázku - pokaždé, když jsem si se zamrazením v zádech připomněl onen okamžik.

Tehdy však obestřelo mou duši nejčernější zoufalství. Hynul jsem, sám jsem hynul, koho bych byl tedy mohl zachránit? Jak můžete vědět, chtěl-li jsem tehdy někoho zachraňovat? Což je vůbec možné znát mé tehdejší pocity?

Vědomí však jenvřelo, mýjelavteřinazavteřinou, bylomrtvé ticho, a ona pořád nade mnou? Najednou jsem se zachvát nadějí. Rychle jsem otevřel oči. Byla už z pokoje pryč. Vstal jsem z postele. Zvítězil jsem a ona byla navždy poražena.

Šel jsem k snídani. Snídávali jsme v první místnosti a čaj nalávala ona. Mlčky jsem se posadil za stůl a vzal jsem si od ní sklenici čaje. Asi pět minut jsem se na ni nepodíval. Byla hrozně bleďá, ještě bleďší než včera. Hleděla na mne. Ale najednou, když zpozorovala, že se na ni dívám, usmála se nesměle bleďými rty a bázlivé oči se ptaly v pochybnostech: Ví o tom - nebo neví? Viděl mě - neviděl? Lhostejně jsem se podíval jinam. Po snídani jsem zavřel zastavárnu, šel jsem do města a koupil jsem železnou postel a zástěny. Když jsem se vrátil, dal jsem postavit postel do pokoje a ohradit zástěnami.

Byla to postel pro ni, ale neřekl jsem jí ani slova. Beze slov pochopila podle té postele, že jsem všechno viděl a všechno vím, už nebylo možné pochybovat. Na noc jsem nechal revolver na stole jako vždycky. Večer si sama mlčky lehla do nové postele.

Manželství bylo roztrženo. Byla přemožena, ale odpuštěno jí nebylo. V noci začala blouznit a k ránu dostala horečku. Prostonala šest neděl.

KAPITOLA DRUHÁ

I. SEN HRDOSTI

Lukerie mi právě oznámila, že u mne nezůstane, hned po pohřbu že půjde pryč. Pět minut jsem klečel a modlil se, chtěl jsem se modlit hodinu, ale pořád přemýšlím a přemýšlím, věčně ty chorobné myšlenky, hlava mě bolí - nač se tedy modlit? Je to jen hřích! Divné je i to, že se mi nechce spát. Při velkém, při příliš velkém hoři se po obrovském prvním vzrušení vždycky chce spát. Odsouzení k smrti prý poslední noc neobyčejně tvrdě spí. A je toho také třeba, příroda si tak pomáhá, ale neusnul jsem...

...Po šest neděl její nemoci jsme ji ošetřovali ve dne v noci - já, Lukerie a ošetřovatelka z povolání, kterou jsem zjednal. Nelitoval jsem peněz, naopak, chtělo se mi co nejvíc na ni vynakládat. Zavolal jsem k ní doktora Schrödera a platil jsem mu po deseti rublech za návštěvu. Když nabyla vědomí, co nejméně jsem ji chodil na oči. Ale proč to vlastně povídám...

Když se už úplně sebrala, mlčky si sedla v mém pokoji ke zvláštnímu stolu, který jsem pro ni v té době koupil. Ano, je pravda, že jsme zachovávali naprosté mlčení. Totiž, potom jsme už začali mluvit, ale jen o obyčejných věcech. Já jsem se ovšem schválně nepouštěl do dlouhých řečí, ale velmi dobře jsem vypožadoval, že ani jí se nechce ztratit zbytečné slovo.

Zdalo se mi to z její strany docela přirozené. Je příliš otřesená a příliš poražena. Myslel jsem si, že je třeba ji usnadnit, aby zapomněla a zvykla si.

A tak jsme tedy oba mlčeli, ale já se sám v sobě připravoval co chvíli na budoucnost. Měl jsem za to, že totéž dělá i ona, a bylo pro mne krajně zajímavé se dohadovat, o čem právě přemítá.

Ještě tohle: Nikdo, nikdo ovšem neví, co jsem vytrpěl, nařikaje nad ní v době její nemoci. Můj nářek byl skrytý, zdržoval jsem pláč ve svém nitru i před Lukerií. Nemohl jsem si představit, nemohl jsem si ani připustit, že by zemřela, aniž se všechno dověděla. Když nebezpečí minulo a zdraví se jí začalo opět vracet, pamatuji se, že jsem se rychle a velice uklidnil. A nejen to, rozhodl jsem se odsunout naši budoucnost co možná nejdál a do té doby nechat všechno při starém. Ano, tehdy se se mnou stalo cosi podivného a zvláštního, jinak to nemohu nazvat. Slavil jsem vítězství a to vědomí mi úplně stačilo. Tak minula zima. Po celou zimu jsem byl spokojen jako nikdy předtím.

Víte, v mém životě byla jedna strašná vnější okolnost, která mě do té doby, do katastrofy se ženou, mučila den ze dne, ba hodinu za hodinou, totiž ztráta reputace a onen odchod z pluku. Zkrátka ta tyranská nespravedlnost vůči mně.

Ano, nebyl jsem mezi kamarády nijak oblíben pro svou těžkopádnou, možná i směšnou povahu, neboť se velmi často stává, že to, co je vám drahé a vznešené, čeho si vážíte, vzbuzuje z neznámých důvodů zároveň posměch vašich kolegů. Ne, mne neměli rádi nikde, ani ve škole ne. Já byl vždy a všude neoblíben. Ani Lukerie mě nemůže mít ráda.

Případ u pluku byl sice následkem mé neoblíbenosti, ale zcela určitě na tom měla podíl i náhoda. Říkám to proto, že není nic potupnějšího a nesnesitelnějšího než takováto zkáza z náhody, která se právě tak nemusela přihodit, z nešťastné souhry okolností, jež mohly přelout jako oblaka. Pro inteligentního člověka je to ponižující. Ten případ se udál takhle:

Byl jsem v divadle a o přestávce jsem šel do bufetu. Husar A-v, který náhle vstoupil, řekl hlasitě a přede všemi přítomnými důstojníky a obecně svými dvěma mužům, že kapitán našeho pluku Bezumcev právě provedl na chodbě nějaký skandál a je zřejmě opilý. Dál se o tom nemluvalo. A byl to také omyl, neboť kapitán Bezumcev opilý nebyl a o skandálu se tu také sotva dalo mluvit. Husaři se dali do řeči o něčem jiném a tím to také skončilo. Na druhý den se však zpráva o té příhodě dostala až do našeho pluku a hned se u nás začalo povídat, že v bufetu jsem byl z našeho pluku jen já sám, a když se husar A-v tak drze vyjádřil o kapitánu Bezumcevovi, nepřistoupil jsem k A-vu a jeho poznámku neopravil. Ale proč bych to byl dělal? Měl-li spadeno na Bezumceva, byla to jejich osobní věc a já neměl proč se do toho plést. Mezi důstojníky však začal převládat názor, že tu nešlo o osoby, nýbrž o pluk, a protože jsem tam z důstojníků našeho pluku byl jen já, dal jsem svým chováním najevo všem přítomným důstojníkům i veřejnosti, že se v našem pluku vyskytují důstojníci ne příliš choulostiví na svou čest a na čest pluku. Dali mi na srozuměnou, že mohu všechno ještě napravit, jestliže se aspoň nyní, třebaže už pozdě, s A-vem formálně vypořádám. S takovýmto výkladem jsem nemohl souhlasit. Nechtěl jsem, a poněvadž jsem byl podrážděn, odmítl jsem hrdě. Hned jsem požádal o penzionování. To je celá historie. Odešel jsem hrdě, ale zdrcen na duchu. I můj duch i má vůle povolily.

Zrovna v té době rozházela sestrin muž v Moskvě naše malé jmění. Můj podíl v něm byl sice nepatrný, ale já tím zůstal na ulici bez groše. Mohl jsem vstoupit do soukromé služby, ale neudělal jsem to; nemohl jsem přece svléknout skvělou uniformu a jít někam ke dráze. A tak - když ostuda - tak ostuda, když špatnost - tak špatnost, když pád - tak důkladný, čím horší - tím líp. To byla moje volba. Jaké chmurné vzpomínky na ta tři léta, dokonce i na dům Vjazamského...! Před půldruhým rokem zemřela v Moskvě bohatá stará paní, moje kmotra, a neočekávaně mezi jinými i mně odkázala tři tisíce. Uvážil jsem vše a právě tehdy jsem usměrnil svůj osud. Rozhodl jsem se pro zastavárnu a před nikým jsem se neospravedlňoval. Mít peníze, potom svůj kousek země a nový život daleko od dřívějších vzpomínek - to byl můj plán. Nicméně však chmurná minulost a navždy pošramocená čest a reputace mě trápily každou hodinu, každou minutu života. A tu jsem se oženil. Zdali náhodou nebo ne, nevím. Ale když jsem ji přiváděl do svého domu, myslel jsem, že si vedu přítele; velmi jsem potřeboval přítele. Věděl jsem jasně, že přítele si musí člověk připravit, zpracovat, ba i přemoci. Ale což jsem mohl tak najednou něco vysvětlit této šestnáctileté a zaujaté bytosti?

Jak bych ji byl mohl přesvědčit o tom, že nejsem zbabělec a že mě u pluku obvinili ze zbabělosti nespravedlivě, kdyby mi byla náhodou nepomohla ona strašná událost s revolverem? Ano, ta událost přišla včas. Tím, že jsem vydržel ležet s

revolverem na spánku, pomstil jsem se celé své chmurné minulosti. Sice se o tom nikdo nedověděl, ale věděla to ona, a to bylo pro mne vším, protože ona sama byla pro mne vším, veškerou nadějí mé budoucnosti, o níž jsem snil. Byla jediným člověkem, jehož jsem chtěl mít pro sebe, o nikoho jiného jsem nestál - a hle, všechno pochopila. Přinejmenším pochopila to, že se ukvapeně a nespravedlivě spojila s mými nepřáteli... To pomyšlení mě nadchlo. V jejích očích jsem už nemohl být podlec, leda snad podivín, ale tato myšlenka mi po všem, co se stalo, nebyla docela nepřijemná, poněvadž podivínství není špatnost, naopak mnohdy ženskou duší i vábí. Zkrátka, úmyslně jsem oddálil rozuzlení. To, co se událo, uspokojovalo mě zatím dost a dost a otvíralo mým snům perspektivu až příliš rozsáhlou.

A v tom je právě celé zlo, že jsem snílek: Měl jsem o čem snít a o ní jsem si myslel, že počká.

Tak prošla celá zima jakoby v jakémsi očekávání. Rád jsem po ní pokukoval, když sedávala za svým stolem. Pracovala, spravovala prádlo a večer někdy četla knihy, které si brala z mé skříně. I výběr knih ve skříní musel svědčit v můj prospěch. Nechodila téměř nikam. Každý den před večerem jsem s ní chodil na procházku, abychom měli trochu pohybu. Už jsme nebývali tak zamlklí jako dřív. Zvláště já jsem se snažil tvářit se tak, jako bychom nemlčeli, nýbrž bavili se spolu, ale přece jenom, jak už jsem řekl, žádné dlouhé řeči jsme nevedli.

Já to dělal úmyslně, poněvadž jsem měl za to, že je nutné ji „dopřát času“. Je ovšem zvláštní, že jsem se skoro až do konce zimy ani jednou nezamyslel nad tím, že já se na ni rád nenápadně dívám, kdežto ona na mne za celou zimu ani jednou nepohlédla! Myslíval jsem, že je to u ní ostýchavost. Vždyť vypadala po nemoci tak hrozně nesměle a bezmocně. Ne, raději počkej a - a ona jednoho dne sama k tobě přijde...

Tato myšlenka mě neodolatelně uchvacovala. Musím ještě dodat, že jsem leckdy skoro úmyslně sám sebe podněcoval a skutečně jsem své myšlení a citění doháněl k tomu, že jsem se na ni jaksi zlobil. To trvalo nějaký čas. Nenávist však nemohla uzrát a upevnit se v mé duši. Já sám jsem cítil, že je to jen cosi jako hra. Ani tenkrát, třebaže jsem roztrhl manželství, když jsem koupil onu postel a zástěnu, nikdy jsem v ní nemohl vidět člověka zločinného. Ne ale proto, že bych snad byl lehkomyšlně posuzoval její zločin, nýbrž z toho důvodu, že jsem měl v úmyslu úplně jí odpustit hned od prvního dne, dokonce ještě dřív, než jsem postel koupil. Zkrátka - bylo to ode mne podivné, poněvadž jsem mravně přísný. Naopak, v mých očích byla tak poražena, tak ponížena a rozdrčena, že jsem mnohdy pociťoval trýznivou lítost, ačkoli se mi zas při tom všem někdy opravdově líbilo pomyšlení, že je pokořena. Těšilo mě vědomí této nerovnosti mezi námi...

Tuto zimu jsem při různých příležitostech úmyslně vykonal několik dobrých skutků. Odpustil jsem dva dluhy a jedné chudíčké ženě jsem půjčil peníze bez jakékoli záruky. Ji jsem se o tom ani nezmiňoval, naprosto jsem to nedělal s tím úmyslem, aby se o tom dověděla; ale ta žena sama přišla a děkovala mi div ne na kolenou. Tak to vyšlo najevo. Zdálo se mi, že ji velmi uspokojilo, když se o tom dověděla.

Zatím se však přiblížilo jaro, minula polovice dubna, vysadili jsme vnitřní okna a slunce zazářilo jasnými paprsky do našich mlčících pokojů. Ale přede mnou visela rouška a já chodil jako slepý. Osudná, strašná rouška! Jak se to stalo, že rouška náhle spadla a já rázem otevřel oči a všechno pochopil? Byla to náhoda, nadešel osudný den, nebo zažehl sluneční paprsek v mé otupělé hlavě myšlenku a důvtip? Ne, ani myšlenka, ani důvtip to nebyly, to se ve mně náhle rozehrála jakási umrtvená žilka, zachvěla se a ožila, ozářila celou mou otupělou duši a ďábelskou pýchu. A stalo se to naráz a neočekávaně. Stalo se to pozdě odpoledne kolem páté hodiny.

II. ROUŠKA NÁHLE PADÁ

Předem ještě několik slov. Už před měsícem jsem u ní zpozoroval podivnou zádušnost, ne pouhou mlčenlivost, ale už zádušnost. Taky to jsem zpozoroval nenadále. Seděla tehdy nad šitím se skloněnou hlavou a neviděla, že ji pozoruji. V tu chvíli mě zarazilo, jak je drobounká, hubeňoučká, pobledlá ve tváři, jaké má bezbarvé rty - to vše dohromady spolu se zádušností mnou prudce a neobyčejně otřásl. Již dříve jsem slýchal její slabé a suché pokašlávání, zvláště v noci. Hned jsem se zvedl, a aniž jí něco řekl, vydal jsem se požádat Schrödera, aby k nám přišel.

Schröder přišel druhý den. Byla velmi překvapená a hleděla hned na Schrödera, hned na mne.

„Nic mi není,“ řekla a neurčitě se usmála.

Schröder ji příliš nepohlížel (lékaři bývají leckdy velmi nedbalí), jenom mi řekl v druhém pokoji, že to je následek nemoci a že by neškodilo odjet na jaře někam k moři, anebo není-li to možné, prostě se přestěhovat na venkov. Neřekl zkrátka nic víc než to, že je to slabost nebo něco podobného.

Když Schröder odešel, řekla mi najednou znovu s velmi vážným výrazem v očích:

„Není mi nic, není mi docela nic!“

Hned po těchto slovech se začervenala, patrně hanbou.

Ano, zřejmě hanbou. Ó, nyní rozumím! Bylo jí hanba, že jsem ještě jejím mužem, že se o ni pořád ještě starám jako skutečný manžel. Tehdy jsem to však nepochopil a zarděni jsem si vysvětlil jako pokoru. (Rouška!) A co se stalo. O měsíc později, v dubnu, v pět hodin odpoledne, za jasného slunečního dne jsem seděl u pokladny a dělal bilanci.

Najednou ji slyším, jak v pokoji při práci u svého stolu tichounce ... zpívá. Ta novinka na mne zapůsobila otřásajícím dojmem, dosud nechápu, proč vlastně. Do té doby jsem ji nikdy zpívat neslýchal, leda v prvních dnech, když jsem ji přivedl do svého domu a když jsme ještě mohli dovádět a střílet z revolveru do terče. Tenkrát měla hlas ještě dosti silný a zvučný, třeba trochu nejistý, ale úžasně příjemný a zdravý. Ale teď zněla její písnička slabounce - ne proto, že byla teskná (byla to nějaká romance), ale jako by bylo v hlase cosi prasklého, zlomeného, jako by se její hlásek nemohl vzpamatovat, jako by sama písnička byla nemocná. Zpívala polohlasně a najednou zvýšila hlas a přestala; takový ubohoučký hlásek, tak lítostivě se přerval. Odkáslala si a tichounce, sotva slyšitelně, zpívala dál...

Budete se smát mému vzrušení, ale nikdy nikdo nepochopí, proč mě to tak vzrušilo. Ne, nebylo mi jí líto, bylo to ještě cosi docela jiného. Zprvu, aspoň v prvních chvílích, jsem byl na rozpacích a zvláště překvapen, velmi podivně, můj

údiv byl chorobný, až mstivý. Tak ona si zpívá v mé přítomnosti!

Zapomněla snad na mne nebo co ?

Všecek otřesen jsem zůstal sedět, pak jsem však najednou vstal, vzal klobouk a vyšel z místnosti jako nepřičetný.

Aspoň nevím, proč jsem šel a kam. Lukerie mi podávala svrchník.

„Ona si zpívá?“ řekl jsem Lukerii mimochodem. Ta však nechápala a dívala se na mne, pořád ještě nechápala. Kdo by mě byl také pochopil?

„To si zpívá prvně?“

„Ne, někdy si zpívá, když nejste doma,“ odpověděla Lukerie.

Dobře se na to pamatuji. Seběhl jsem ze schodů, vyšel jsem na ulici a pak jsem šel, kam mě nohy nesly. Na rohu jsem se kamsi zahleděl. Lidé chodili kolem, vráželi do mne, ale já to necítil. Zavolal jsem drožkáře a řekl jsem mu, aby jel k Policejnímu mostu, aniž jsem věděl proč. Pak jsem však zase vystoupil. Dal jsem mu dvacet kopejek.

„To je za to, že jsem tě obtěžoval,“ řekl jsem mu s nesmyslným smíchem, ale v srdci jsem už cítil jakési nadšení.

Obrátil jsem se k domovu a zrychlil jsem krok. Zborcená, ubohá, přervaná melodie mi rázem znovu zazněla v duši. Až se mi dech zatajil. Rouška mi zvolna padala z očí. Dala-li se do zpěvu v mé přítomnosti, znamená to, že na mne pozapomněla - a to bylo právě to zřejmé a strašné! Srdce to cítilo. Ale nadšení zářilo v mé duši a přemáhalo strach.

Ó ironie osudu! Vždyť nic jiného nebylo a nemohlo být v mé duši po celou zimu kromě tohoto nadšení. Ale kde jsem to byl celou zimu? Byl jsem se svou duší? Vyběhl jsem po schodech s velkým spěchem a nevím, vešel-li jsem klidně.

Pamatuji se jen, že se celá podlaha jaksi vzdouvala. Jako bych plul po řece. Vešel jsem do pokoje. Seděla na téměř místě, šila se skloněnou hlavou, ale už nezpívala. Podívala se na mne zběžně a lhostejně, nebyl to ani pohled, spíše jen gesto, navyklé a lhostejné, jako když vchází do místnosti kdokoli.

Zamířil jsem přímo k ní a sedl jsem si na židli těsně vedle ní jako pomatený. Prudce na mne pohlédla jako v úleku. Vzal jsem ji za ruku, ale co jsem jí řekl, nevím; totiž nevím, co jsem jí chtěl říci, protože jsem nemohl ani pořádně mluvit. Hlas mi selhával a nebylo nic slyšet. Ani jsem nevěděl co říci, jenom jsem se zalykal.

„Promluvme si... víš... řekni mi něco!“ vykoktal jsem najednou nějak hrozně hloupě. Což jsem měl pomýšlení na nějakou rozumnou řeč? Opět sebou trhla a odtáhla se v úleku. Hleděla mi do tváře a najednou se jí objevil v očích přísný údiv.

Ano, údiv, a přísný. Hleděla na mne velkýma očima. Tato přísnost, tento přísný údiv mě rázem zřtlil: Ty bys chtěl ještě lásku?

Lásku? - takovou otázku jsem četl v tomto údivu, třeba ona sama mlčela. Ale já všechno, všechno vyčetl. Všecko se ve mně otřásl a já se zhroutil přímo k jejím nohám. Ano, přímo k nohám jsem se jí svalil. Rychle vyskočila, ale já ji neobyčejnou silou zadržel za obě ruce.

A plně jsem chápal své zoufalství, ó, chápal! Ale věřte, nadšení plálo v mém srdci tak nepřekonatelně, že jsem myslel, že zemřu. Opojen štěstím, líbal jsem ji nohy. Ano, štěstím, nesmírným a nekonečným - a při tom všem jsem si uvědomoval své bezmezné zoufalství! Plakal jsem, cosi jsem říkal, ale souvisle jsem mluvit nemohl. Leknutí a překvapení vystřídala u ní najednou jakási starostlivá myšlenka, neobyčejná, jakási otázka, a tu na mne pohlédla tak divně, až zděšeně. Snažila se cosi co nejrychleji pochopit a usmála se. Strašně se styděla, že ji líbám nohy, a uhýbala, ale já hned zas líbal to místo na podlaze, kde stála její noha. Viděla to a začala se stydlivě smát (vždyť víte, jak se smějí lidé ze studu). Zmocňovala se jí hysterie, viděl jsem to, ruce se jí chvěly, nemyslel jsem na to a pořád jsem jen breptal, že ji miluji, že nevstanu - „dovol, abych líbal tvé šaty... abych tě celý život zbožňoval ...“ Pak už nevím, nepamatuji se - najednou však zavzlykala a roztrásla se; dostala hrozný záchvat hysterie. Tak jsem ji vyděsil. Přenesl jsem ji na postel. Když záchvat přešel, sedl jsem si k ní na pelest a ona mne uchopila se strašně ztrápeným výrazem za ruce a prosila, abych se uklidnil: „Přestaňte se týrat, buďte klidní!“ - a znovu se dala do pláče. Nehnul jsem se od ní celý večer. Pořád jsem jí říkal, že ji zavezu do Boulogne, kde se bude koupat v moři; brzo, brzičko, za čtrnáct dní, protože má takový nalomený hlásek, slyšel jsem to prve. Že zavřu zastavárnu a prodám ji Dobronravovovi, všechno že se začne znovu, a hlavně do té Boulogne, do té Boulogne! Poslouchala mě a stále se bála.

Bála se čím dál víc. Ale nejdůležitější pro mne bylo to, že se mi pořád víc a nepřekonatelněji chtělo opět ležet u jejích nohou, opět líbat, líbat místo, na kterém stála, úpěnlivě ji prosit: „O nic jiného, o nic jiného tě neprosím,“ opakoval jsem v té chvíli, „nic mi neříkej, vůbec si mě nevšímej, jen dovol, abych se z ústraní na tebe díval, považuj mě za svou věc, za svého psíka...“ A ona jen plakala.

„A já jsem myslela, že mě necháte tak,“ vyklouzlo jí bezděčně, že si snad ani neuvedomila, co říká, a zatím to bylo pro mne hlavní, osudové a nejsrozumitelnější slovo toho večera.

Zrovna jako nůž mě bodlo u srdce! Všechno mi objasnilo, všechno, ale pokud byla u mne, před mýma očima, pevně jsem doufal, a byl jsem hrozně šťasten. Strašně jsem jí unavil toho večera, věděl jsem to, ale neustále jsem přemýšlel o tom, že všechno brzy napravím. Nakonec, když se přiblížila noc, byla plně vysílena. Přemluvil jsem ji, aby spala, a ona usnula naráz a tvrdě. Čekal jsem, že bude blouznit. Blouznila, ale jen docela málo. V noci jsem vstával téměř každou minutu a v trepkách jsem k ní tichounce přistupoval a pozoroval jsem ji. Lomil jsem nad ní rukama, vida to choré stvoření na ubohém lůžku, na železné postýlce, kterou jsem jí tehdy koupil za tři ruble.

Poklekal jsem u ní, ale neodvažoval jsem se líbat jí nohy, když spala (bez jejího svolení). Snažil jsem se modlit, ale hned jsem zase vstával. Lukerie mě pozorovala a co chvíli vycházela z kuchyně. Šel jsem za ní a řekl jsem jí, aby šla spát, že zítra „začneme nový život“.

Slepě, pošetile, strašně jsem tomu věřil. Ó, nadšení, nadšení mě ovládalo! Jenom jsem čekal na zítřek. Hlavní věc - nevěřil jsem, že se stane něco zlého, třeba tomu leccos nasvědčovalo.

Přestože rouška spadla, nebyl jsem ještě docela při smyslech, dlouho, dlouho jsem nebyl při smyslech - až do dneška, až do samého dneška. Jak také, jak bych byl mohl tehdy nabýt smyslu? Vždyť byla v té době ještě živa, vždyť byla se mnou a já s ní. Až se zítra vzbudí, všechno jí řeknu a ona všechno pochopí. Tak jsem tehdy usuzoval, prostě a

přímočaře, proto jsem byl tak nadšený. Středem všeho byla ta cesta do Boulogne.

Cosí mi říkalo, že Boulogne- je všechno, v Boulogne že se cosí rozhodne jednou provždy. Do Boulogne! Do Boulogne! Jako smyslu zbavený jsem očekával ráno.

III. PŘÍLIŠ DOBRĚ CHÁPU

Ale vždyť se to všechno stalo před několika dny, před pěti dny, minulé úterý! Ne, ne, mít ještě jen trochu času, jen maličko měla ještě počkat a - a byl bych rozptýlil ten mrak. - Což se však neuklidnila? Vždyť mě druhého dne již poslouchala s úsměvem, třeba byla zmatena... Důležité je, že po celou tu dobu, po celých pět dní byla plná rozpaků či studu. Také strach měla, velký strach. Nechci se přit, nebudu jako pomatenec tvrdit, že ne - strach měla, ale jak by také byla neměla mít strach? Vždyť jsme se už tak dávno jeden druhému odcizili, tak jsme jeden druhému odvykli - a najednou tohle všechno...

Ale já nedbal na její strach, vždyť svítal nový život! Je pravda, je nepochybná pravda, že jsem se dopustil chyby. A dokonce snad i mnoha chyb. Hned nazítří ráno (to bylo ve středu) jsem se dopustil chyby, sotva jsem vstal: udělal jsem ji svým přítelem. Příliš, příliš jsem se ukvapil, ale moje zpověď byla nutná, nevyhnutelná - a bylo to něco víc než zpověď. Ani to jsem nezamlčel, co jsem celý život sám před sebou tajil. Řekl jsem jí přímo, že jsem byl celou zimu nezvratně přesvědčen o její lásce. Vysvětlil jsem jí, že zastavárna byla jen pokleskem mé vůle a ducha, má vlastní idea sebetřýzně a sebechvály. Svěřil jsem jí, že jsem se tehdy v bufetu skutečně zachoval zbaběle vinou své povahy a nedostatku sebevědomí. Padla na mne tíseň prostředí, bufetu, polekalo mě pomyšlení, že bych se měl najednou ozvat. Co když to bude vypadat hloupě? Nebál jsem se souboje, nýbrž toho, že to nějak hloupě dopadne... A potom jsem si to nechtěl přiznat a trápil jsem všechny, i ji jsem za to trápil, proto jsem si ji vzal za ženu, abych ji za to trápil.

Vůbec jsem mluvil většinou jako v horečce. Sama mě brala za ruce a prosila, abych přestal: „Vý přeháníte, sám sebe mučíte,“ a zase jí vytryskly slzy, zase div nedostala záchvat. Pořád prosila, abych nic takového neříkal a nemyslel na to. Nic jsem nedal na prosby, anebo snad jen málo. Jaro, Boulogne, tam září slunce, tam září naše nové slunce - jen o tom jsem mluvil. Zavřel jsem zastavárnu a všechny záležitosti jsem postoupil Dobronravovovi. Navrhl jsem jí, abychom všechno rozdali chudým a nechali si jen základní tři tisíce rublů, které jsem zdědil po své kmotře a za něž pojedeme do Boulogne.

A pak se vrátíme a začneme pracovat znovu a poctivě. Tak bylo také rozhodnuto, neboť ona na to nic neřekla... jen se usmála. Usmála se patrně spíš z taktu, aby mě neurazila. Viděl jsem, že jsem jí na obtíž, nemyslete, že jsem byl takový hlupák a sobec, abych to nepozoroval. Všechno jsem viděl, všechno do nejmenších podrobností, viděl a chápal jsem to líp než kdokoli. Celé mé zoufalství bylo zřejmé.

Pořád jsem mluvil jen o sobě a o ní. A o Lukerii. Řekl jsem už, že jsem plakal... Ó, vždyť jsem mluvil i o jiných věcech a zároveň jsem se snažil určitým věcem se vyhnout. Jednou nebo dvakrát dokonce jaksi oživila, pamatuji se na to, dobře se na to pamatuji! Proč říkáte, že jsem jen koukal a nic neviděl? Jen kdyby se to nebylo stalo, všechno by se bylo vzkřísilo!

Vždyť mi vyprávěla ještě pak pozití, když jsme začali o četbě a o tom, že celou zimu ležela v knížkách, vždyť mi vyprávěla a smála se, když si vzpomněla na scénu Gil Blasa s arcibiskupem granadským. A jakým milým, dětským smíchem se smála, zrovna jako před svatbou (chichichi!). Jakou jsem měl radost!

Hrozně mě to překvapilo, totiž to s tím arcibiskupem - tak přece snad našla dost duševního klidu a štěstí, když tak v zimě sedávala nad knihou, že se mohla smát při četbě toho veledíla.

Patrně se už znenáhla úplně uklidnila, jak začínala nabývat přesvědčení, že ji nechám tak. „Myslela jsem, že mě necháte tak,“ takhle to přece řekla tenkrát v úterý. Ó myšlenko desetiletého děvčátka! Vždyť ona věřila, pevně věřila, že všechno zůstane tak: ona za svým stolem, já za svým - a tak budeme žít vedle sebe do šedesátí let! A najednou k ní přijdu jako muž, a muži je třeba lásky! Ó nedorozumění, ó moje slepoto!

Chyba byla také v tom, že jsem na ni hleděl s takovým nadšením. Měl jsem se přemoci, to nadšení ji lekalo. Vždyť jsem se přece přemáhal - nelíbal jsem jí už nohy. Ani jednou jsem nedal najevo, že jsem... zkrátka, že jsem její muž, ani mě to nenapadlo, jenom jsem jí prosil. Nebylo přece možné úplně mlčet, nebylo přece možné vůbec nemluvit! Řekl jsem jí najednou, že mám požitky z jejího hovoru a že ji pokládám za nesrovnatelně, nesrovnatelně vzdělanější a vyspělejší, než jsem sám. Velice se začervenala a celá rozpačitá mi řekla, že přeháním. Tu jsem se nemohl udržet a z hlouposti jsem jí řekl, jak jsem byl tehdy nadšen, když jsem stál za dveřmi a poslouchal její souboj, souboj nevinnosti s tím netvorem, jaké potěšení mi způsobil její rozum, její jiskřící duchaplnost a zároveň dětská prostota. Jako by se celá zatřásla; vypravila ze sebe zase, že přeháním, ale hned nato zachmuřila tvář, schovala ji do dlaní a zavzlykala... Ani já už jsem se neovládl - znovu jsem před ní padl a líbal jí nohy, zase to skončilo záchvatem jako v úterý. To bylo včera večer, a ráno na druhý den...

Na druhý den? Pomatenče, vždyť to ráno bylo dnes, ještě před chvílí, docela před chvílí!

Poslyšte a vmyslete se do toho: Když jsme se ráno sešli u snídaně (bylo to po včerejším záchvatu), sama mne přece udivila svým klidem, ano, klidem! A já se po včerejšku celou noc trásl strachem. Tu ke mně najednou přistoupí, zastaví se přede mnou se sepjatýma rukama (nedávno, před chvílí) a začne říkat, že se dopustila zločinu, že si to uvědomuje, že ji ten zločin trápil celou zimu a trápí ji dosud... že si příliš váží mé velkomyslnosti... „Budu vám věrnou ženou, budu si vás vážit.“

V tu chvíli jsem vyskočil, začal jsem ji objímat jako smyslu zbavený! Líbal jsem ji, líbal jsem ji na tváře, na ústa, poprvé po dlouhém odloučení - jako muž. Proč jsem jenom potom odešel na ty dvě hodiny... pro naše pasy do ciziny... Ach bože!

Kdybych se byl vrátil o pět minut dřív, o pět minut! A pak ta spousta lidí před vchodem, ty pohledy na mne... Pane

bože!

Lukerie říká (ne, Lukerii teď nepustím ani za nic, všechno ví, byla s ní celou zimu, musí mi všechno vyprávět), říká - že když jsem odešel z domova - snad asi dvacet minut před mým návratem najednou vstoupila k paní do pokoje, aby se na něco zeptala, nevím už na co, a viděla, že její obraz (právě ten obraz Bohorodičky) byl snát, stál před ní na stole, a paní jako by se před ním právě modlila.

„Copak, paní?“

„Nic, Lukerie, jdi si... Počkej, Lukerie,“ přistoupila k ní a políbila ji.

„Jste šťastná, paní?“

„Ano, Lukerie.“

„Pán vás měl už dávno poprosit za odpuštění... Díky bohu, že jste se smířili.“

„Dobře,“ řekla, „jdi si, Lukerie, jdi,“ a usmála se nějak podivně. Tak podivně, že se Lukerie asi za deset minut přišla na ni podívat.

„Stojí u zdi těsně u okna, ruku má na zdi a hlavu přitíštěnu k ruce. Tak stojí a přemýšlí. Je tak hluboce zamyšlena, že ani nezpozorovala můj příchod, ani to, že se na ni dívám z druhého pokoje. Zdá se mi, že se jakoby usmívá, stojí, přemýšlí a usmívá se. Podívala jsem se na ni, tiše jsem se obrátila a odešla. Začalo mi to vrtat hlavou, když najednou slyším otvírat okno. Hned jsem jí šla říci, že je chladno, paní, abyste nenastydla, ale co vidím - postavila se do okna, v celé své výšce stojí v otevřeném okně, ke mně zády a v rukou drží obraz. Srdce se mi zastavilo, vykřiknu: „Paní, paní!“ Uslyšela mě, pohnula se, jako by se chtěla po mně ohlédnout, ale neohlédla se, vykročila, obraz přitiskla na prsa a - vrhla se z okna!“ Vzpomínám si jen, že když jsem vstoupil do domu, byla ještě teplá. Nejhorší bylo, že se všichni na mne dívali. Nejdřív pokřikovali, ale pak rázem utichli, začali se přede mnou najednou rozestupovat a ... a ona tam ležela s obrazem.

Vzpomínám si jako ve snách, jak jsem mlčky přistoupil a dlouho na ni hleděl. Byla tam Lukerie, ale já jsem ji neviděl. Prý se mnou mluvila. Pamatuji se jen na jednoho člověka, který mi pořád říkal: „Jenom krapítek krve jí vyšlo z úst, jen krapítek, jen krapítek!“ a ukazoval mi krev na dlažbě. Myslím, že jsem sáhl prstem do krve a potřísnil si prst. Vím, že jsem se na ten prst díval, a on mi pořád: „Jen krapítek, jenom krapítek!“

„Jak to krapítek?“ zapištěl prý jsem ze všech sil, zamával jsem rukama a vrhl se na něho...

Hrozné, hrozné! Nedorozumění! Nepravděpodobné!

Nemožné!

IV. POUHÝCH PĚT MINUT ZPOŽDĚNÍ

A ne snad? Je to snad pravděpodobné? Věřil by někdo, že je to možné? Proč, kvůli čemu umřela tato žena?

Víte, chápu to, ale proč zemřela - to je přece jenom otázka.

Polekala se mé lásky, zeptala se vážně sama sebe: přijmout, nebo nepřijmout? Nesnesla tu otázku a raději zemřela. Já vím, já vím; s čím si tu lámat hlavu? Slíbila příliš mnoho a zrohnila se, že to nebude moci splnit, to je jasné. Ale jsou tu některé okolnosti krajně podivné.

Protože-proč zemřela? To je ještě pořád otázka. Ta otázka mi v mozku buší a buší. Byl bych ji nechal jenom tak, kdyby byla chtěla, aby to zůstalo tak. Ona tomu nevěřila, to je to! Ne, ne, to je lež, tak to vůbec nebylo. Prostě proto, že by se mnou musela jednat poctivě, když milovat, tak celou duší, a ne tak, jako by mohla milovat kupce. Ale protože byla příliš cudná, příliš čistá, aby souhlasila s láskou, jaká stačí kupci, nechtěla mě klamat. Nechtěla mě klamat láskou polovičatou a předstírat dokonalou lásku, nechtěla milovat jen částečně. Příliš čestné jsou takové ženy, to je to! Chtěl jsem ji kdysi vštípit, aby se dívala na svět velkoryse, pamatujete? Podivná myšlenka!

To je hrozné zajímavé: vážila si mne? Nevím, pohrdala mnou nebo ne? Myslím, že pohrdala. Kupodivu mě za celou zimu ani jedinkrát nenapadlo, že mnou pohrdá; zvláštní věc.

Byl jsem v nejvyšší míře přesvědčen o opaku až do chvíle, kdy se na mě tenkrát podívala s přísným údivem. Právě s přísným.

V tom okamžiku jsem pochopil, že mnou pohrdá! Pochopil jsem to nezvratně a navždy. Ale ať, ať by mnou pohrdala, třeba celý život, jen kdyby žila, jen kdyby žila! Ještě nedávno chodila a mluvila. Naprosto nechápu, jak mohla skočit z okna! Kterak bych byl mohl čekat něco takového ještě pět minut před tím?

Zavolal jsem Lukerii. Teď nepropustím Lukerii ani zanic, ani zanic!

Vždyť jsme se mohli ještě dorozumět! Během zimy jsme sice hrozně odvykli jeden druhému, ale což nebylo možné opět si na sebe zvyknout? Proč, proč bychom se byli nemohli zase sblížit a začít nový život? Já jsem člověk velkomyslný - ona také - to byl styčný bod. Bylo třeba už jen několik slov, nanejvýš ještě dvou dnů, a byla by všechno pochopila. Jak bolestné je, že to všechno byla náhoda, obyčejná, barbarská, pustá náhoda! To bolí! Jen o pět minut, všehovšudy jen o pět minut jsem se zpozdlil! Přijít o pět minut dřív, přešel by ten okamžik jako mrak a víckrát už by ji nic takového nenapadlo. Skončilo by to tím, že by všechno pochopila. A teď zas ty prázdné pokoje, zase jsem sám! Jen kyvadlo tiká, tomu je to jedno, ničeho mu není líto. A jsem tu sám, to je hrozné!

Pořád chodím sem a tam. Já vím, já vím, to mi nemusíte připomínat, že si naříkám na náhodu a na těch pět minut. To je přece zřejmé. Řekněte sami, vždyť nezanechala ani lísteček, ne aby napsala - „neobviňujte nikoho z mé smrti“, jako to dělají všichni ostatní. Copak si neuměla představit, že by mohli podezírat i Lukerii? Tys byla s ní sama, strčila do ní. Přinejmenším by s tím měla potahování, nevidět ji venku hned čtyři lidé z oken, z vedlejšího bloku a ze dvora, jak stála s obrazem v ruce a sama skočila. Ale vždyť i to je náhoda, že tam ti lidé stáli a viděli ji. Ne, to všechno byl jen okamžik, jediný nepřičetný okamžik. Nepředvídavost a fantazie! Co na tom, že se modlila před obrazem? To ještě neznamená, že se připravovala na smrt. Ten úmysl měla možná všehovšudy nějakých deset minut, rozhodla se třeba právě v tu chvíli, kdy stála u zdi s hlavou přitíštěnou k ruce a usmívala se. Kmitla jí hlavou myšlenka, hlava se jí zatočila a - a už nemohla

té myšlenice odolat.

Bylo to zřejmě nedorozumění, říkejte si co chcete. Se mnou se ještě dalo žít. Nezavinila to chudokrevnost? Prostě chudokrevnost, ztráta životní energie? Byla po zimě vysílená, to je to...

Přišel jsem pozdě!

Jaká je droboučká, jak jí zešpičatěl nosík! Rasy leží rovně, jedna vedle druhé. A jak padla - ani se nepotloukla, nic si nezlámala. Jenom ten krapítek krve. Kávová lžička. Vnitřní zranění. Co mě to napadá - kdyby ji tak nepochovali? Jestli ji odnesou, tak - ne, odnést ji, to není možné! Já vím, že ji musejí odnést, já pomatenec, ale ne, neblouzním, nikdy jsem neměl v hlavě tak jasno. Ale jak to, že zase nebude nikdo v domě, zase dva pokoje a já sám se zastavenými věcmi!

Žvást, žvást, to je žvást. Utrápil jsem ji, tak je to!

K čemu jsou mi teď vaše zákony? K čemu jsou mi teď vaše zvyky, vaše mravy, váš život, váš stát, vaše víra? Ať mě soudí váš soudce, ať mě předvedou před váš soud, před váš porotní soud, řeknu, že se k ničemu nepřiznávám. Soudce mě okřikne:

„Mlčte, důstojníku!“ A já zvolám: „Kde máš takovou moc, kterou bych poslechl? Proč mi temná konvence rozdrtla to, co mi bylo nejdražší? K čemu jsou mi teď vaše zákony? Vypořádám se sám se sebou!“ Ó, mně je všechno jedno!

Slepá, slepá! Je mrtva, neslyší! Ani nevíš, jaký ráj bych ti připravil. Ráj by byl v mé duši, a já bych jej prostřel kolem tebe! Že bys mě nemilovala? Tak ať, co na tom? Všechno by bylo tak, všechno by zůstalo tak. Jenom by se mnou mluvila jako s přítelem, radovali bychom se, smáli bychom se vesele, hledíce jeden druhému do očí! Tak bychom žili. A kdyby ses zamilovala do jiného, nu což! Šli byste spolu samý smích a já bych se díval z druhé strany ulice. Ó, ať by bylo cokoli, jen kdyby aspoň na chvíli otevřela oči! Aspoň na okamžik, na jediný okamžik! Kdyby se na mne podívala jako tenkrát, když stála přede mnou a zapřísahala se, že mi bude věrnou ženou!

Jediným pohledem by všechno pochopila!

Ó bytí, přírodo! Sami jsou lidé na zemi - to je hrůza! „Žije člověk v poli?“ volá ruský bohatýr. I já nebohatýr volám - a nikdo se neozývá. Slunce prý dává světu život. Ale podívejte se na slunce, až vyjde, není samo mrtvé? Všechno je mrtvé a všude jsou mrtvolky. Jenom lidé a kolem dokola mlčení - to je země! „Lidé, milujte se vespolek!“ Kdo to řekl? Čí je to odkaz?

Kyvadlo tiká necitelně a odporně. Jsou dvě hodiny v noci. Její střežičky stojí u postele, jako by ji čekaly... Ne, opravdu, až ji zítra odnesou, co bude se mnou?